

Výstupy z workshopu Přístup mladých k právům: zkušenost a názory účastníků Síťovacího setkání strukturovaného dialogu s mládeží ze dne 13. 11. 2014

Účastníci měli tři úkoly:

- 1. Zmapovat stav přístupu mladých lidí k naplnění jejich práv v ČR?*
- 2. Uvést ideální představu stavu právního systému a jeho přístupnosti pro mladé.*
- 3. Ukázat nástroje a příklady dobré praxe, jak ideálního stavu docílit.*

1. Stav: problémy a úskalí

- a) Účastníci workshopu konstatovali, že v oblasti práva, je školní příprava nedostatečná. **Mladí lidé nemají znalosti základních právních pojmů a procedur.** Nevědí, jak a kde získat informace o změnách zákonů nebo samotných zákonech. Školy při tvorbě školních vzdělávacích programů nereflktují adekvátně potřebu učit mladé o právech a legislativě. K tomuto stavu vede nedostatečné povědomí o právech mladých u samotných učitelů, ale i nepřehlednost a nesrozumitelnost práva pro širokou veřejnost. Občanské vzdělávání a příprava mladých lidí k právní gramotnosti nejsou komplexně pojaté ve vzdělávacích programech. Existují příklady dobré praxe, některé školy poskytují právní semináře či se zapojují a využívají nabídky tzv. *street law* výuky, nicméně jedná se spíše o ojedinelé aktivity.
- b) **Mladí lidé nemají oficiální prostor pro zapojení se do diskuzí ohledně podoby legislativních aktů.** Např. studenti vysokých škol by mohli některé otázky, které se jich týkají, diskutovat v rámci svého vzdělání a výstupy by mohly být systematicky zapojovány do přípravných legislativních procesů, nicméně také spolupráce vysokých škol s navrhovateli zákonů v konkrétní odborné oblasti až na "pokusné výjimky" chybí.
- c) Ve školách obecně **chybí výuka k právní gramotnosti**, porozumění základních prvků demokracie jako "vláda práva", ústavnost, role ústavy pro stát a společnost. Seznamování se s ústavou, diskuse a výklad v hodinách, a podobné výukové metody prakticky chybí. Právní texty mohou být více inkorporovány do vzdělávacích plánů a probírané látky, např. tematické diktáty při hodinách českého jazyka apod.

- d) **Přístup mladých lidí k právu je komplikovaný:** jak z důvodu znalostí, tak cenou právních služeb, složitostí znění i představou o nedostatečné právní ochraně mladých a vymahatelnosti práva. Nejen média vytvářejí negativní obraz dovolání se naplnění podstaty práv. Proces domáhání práv je obecně vnímán jako zdlouhavý a neefektivní.
- e) **Politická reprezentace se obecně nesnaží přiblížit funkčnost práva:** obcházení zákonů, nesrozumitelná a netransparentní tvorba práva, vlastní neadekvátní znalosti právních poměrů a stavu žité reality (zejména při tvorbě právních předpisů). Státní úřady a instituce nejsou dostatečně informovány o právech mladých lidí a často **nevědí, jak komunikovat s mladým člověkem o jeho právech adekvátní cestou.**
- f) Legislativa obecně je v českém prostředí často tvořena v rámci nepřehledných procesních pravidel. **Legislativní proces není transparentní a občanská veřejnost i neziskový sektor mají jen omezené možnosti sledovat řádně celý proces.** Tím je ztížena možnost vstupovat do tvorby zákonů a připomínkovat. **Pro samotné mladé lidi je prakticky nemožné zasáhnout** do přípravného legislativního procesu jakkoliv a podílet se tak na tvorbě zákonů, které se jich dotýkají.
- g) Problém v přístupu mladých k právům způsobuje také špatná společenská **role České advokátní komory a advokátů obecně.** Právničina se stává uzavřeným cechem, bez toho aby pozitivně působila na laickou veřejnost a mladé lidi. Právníci a právní instituce neinformují a nezpřístupňují složité právní formulace široké veřejnosti, natož mladému člověku. **Příklady dobré praxe přístupu mladých lidí k právům jsou velmi omezené a neznámé.**
- h) **V ČR existuje jen nízká kontrola naplňování Úmluvy o právech dítěte bez širší společenské diskuze.** Sledování a hodnocení přístupu mladých lidí nad 18 let k právům není systematicky nijak řešeno. **Mladí lidé, při přechodu k dospělosti a právní zodpovědnosti, jsou skupinou, která má svá specifika.** Bohužel ta nejsou nijak zohledněna v právním systému ČR. Nejsou tak zohledněny potřeby mladých ve společnosti.

2. Ideální stav právního systému pro mladé lidi

- a) Ideální stav ve společnosti je takový, kdy **je právo smysluplné**, nejen pro mladé lidi, **je vymahatelné a společnost dodržuje principy zakořeněné v ústavě**: spravedlnost, humanismus a osobní svobodu. K tomuto stavu přispěje kvalitní vzdělávání k právní gramotnosti ve školách i mimo ně. **Existuje mnoho možností**: předmět zaměřený na právo s dostatečnou časovou dotací, větší zapojování právních záležitostí do výuky napříč předměty, peer learning, spolupráce (nejen) s právními institucemi na praktickém vzdělávání a poznávání chodu institucí "vlády práva", zapojování odborníků z praxe do výuky, větší diskuzní prostor nad právními otázkami dotýkající se mladých lidí. K tomu jsou zapotřebí **motivovaní a znalí učitelé a mezioborová spolupráce aktérů** formálního, neformálního a informálního vzdělávání.
- b) Mladý sebevědomý člověk bude mít ve státních **autoritách dobré vzory** ve vztahu k plnění práva. Legislativní procesy budou transparentní (dopracovaný systém ODOK) a bude se na nich podílet odborná veřejnost a vysoké školy. Prostor bude dán i samotným mladým lidem. K veřejné právní gramotnosti přispěje přehlednost a aktuálnost právního systému. **Důvěru v právo obnoví jeho dobrá vymahatelnost a efektivní právní řízení**. Ruku v ruce s tímto jde **včasná prevence kriminality mládeže** a soudní řešení a tresty jsou brány jako nejzazší řešení.

3. Možné řešení situace: návrhy a nápady ze zkušenosti účastníků

Účastníci na základě své zkušenosti vytvořili výčet doporučení jak lépe dosáhnout naplňování práv mladých a obecně zlepšit právní gramotnost (nejen) mládeže.

- a) Již zmíněné školní prostředí má velký význam, **ale potřebuje kvalitní koncepci vzdělávání v oblasti práva a právní gramotnosti**. Posílení právního povědomí musí být pěstováno již od **předškolního vzdělání** (hry s právní symbolikou a pravidly), přes základní školství (zejména přístupný a adekvátní výklad ústavy a podstaty vlády práva, výklad občanského zákoníku a základních práv a povinnosti občanů. Metodicky musí odpovídat věkové skupině žáků). Je také nutné podporovat právní gramotnost na středních a vysokých školách (procesní řízení soudů, hledání informací o znění zákonů, etc.).
- b) V oblasti přístupu mladých k právům je zapotřebí **zřízení dětského ombudsmana, který by řešil právní problémy konkrétně mladých lidí, kteří zažívají specifické situace**, odlišné od dospělých. Dětský ombudsman by měl dohlížet také na legislativní proces a měl by mít pravomoci připomínkovat případné negativní dopady připravované legislativy na děti, mládež a jejich práva. **Je zapotřebí intenzivní spolupráce všech státních institucí na prevenci kriminality mládeže: zaměřit se na prevenci, ne na tresty**.
- c) Státní úřady by měly spolupracovat v oblasti přípravy legislativy a vytvořit jednotný veřejně **přístupný portál o právu** (mezisektorová spolupráce-ministerstev, praktické příklady a vysvětlení pojmů). Mladí lidé se mohou pouze těžko vzdělávat v oblasti práva, když neexistuje státem garantovaný a přehledný přístup k aktuálním právním úpravám (ten supluje částečně jednotlivé resorty či soukromé iniciativy a společnosti, nicméně bez garance státu).
- d) **Všeobecně by úroveň právního povědomí měla být u všech aktérů veřejného dění na adekvátní úrovni. Zejména v oblasti práce s mládeží a vzdělávání mládeže by mělo docházet k aktivní osvětě**.
- e) Důležité je seznámit mladé lidi s procesy práva a zvýšit tak pozitivní obraz právní dostupnosti.